

הלכות תלמוד תורה

יש בכללן שתי מצוות עשה (א) ללמוד תורה; (ב) לכבד מלמדיה ויודעיה. ובאור שתי מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות תלמוד תורה פרק א

א. נשים ועבדים, פטורים מתלמוד תורה; אבל קטן אביו חייב ללמדו תורה, שנאמר "ולמדתם אתם את-בניכם, לדבר בם" (דברים יא, יט). ואין האשה חייבת ללמד את בנה, שכל החייב ללמד חייב ללמד.

ב. כשם שאדם חייב ללמד את בנו כך הוא חייב ללמד את בן בנו, שנאמר "והודעתם לבניך, ולבני בניך" (דברים ד, ט). ולא בנו ובן בנו בלבד, אלא מצוה על כל חכם וחכם מִיִּשְׂרָאֵל ללמד את כל התלמידים, אף על פי שאינן בניו: שנאמר "ושננתם לבניך" (דברים ו, ז) מפי השמועה למדו, בניך אלו תלמידיך, שהתלמידים קרואים בנים, שנאמר "ויצאו בני-הנביאים" (מלכים ב, ג).

ג. אם בן למה נצטוו על בנו, ועל בן בנו להקדים בנו לבן בנו, ובן בנו לבן חברו; וחייב לשכר מלמד לבנו ללמדו, ואינו חייב ללמד בן חברו אלא בחנם.

ד. מי שלא למדו אביו חייב ללמד את עצמו כשיכיר, שנאמר "ולמדתם אתם, ושמרתם לעשתם" (דברים ה, א). וכן אתה מוצא בכל מקום, שהתלמוד קודם למעשה, מפני שהתלמוד מביא לידי מעשה, ואין המעשה מביא לידי תלמוד.

ה. הֵיךְ הוּא ללמוד תורה ויש לו בן ללמד תורה, הוא קודם לבנו. ואם היה בנו נבון ומשפיל מה שילמד יותר ממנו, בנו קודם; ואף על פי שבנו קודם, לא יבטל הוא שכשם שמצוה עליו ללמד את בנו, כך הוא מצוה ללמד את עצמו.

ו. לעולם ילמד אדם תורה, ואחר כך ישא אשה שאם נשא אשה תחלה, אין דעתו פנויה ללמד. ואם היה יצרו מתגבר עליו, עד שנמצא שאין לבו פנוי ישא אשה, ואחר כך ילמד תורה.

ז. מאימתי מתחיל אביו ללמדו תורה משיתחיל לדבר, מלמדו "תורה צוה-לנו, משה" (דברים לג, ד) ופסוק ראשון מפרשת "שמע" (דברים ו, ד); ואחר כך מלמדו מעט מעט פסוקים פסוקים, עד שיהיה בן שש או בן שבע לפי בריו, מוליכו אצל מלמד התינוקות.

ח. הֵיךְ מְנַהֵג הַמְּדִינָה לקח מלמד התינוקות שכר, נותן לו שכרו; וחייב ללמדו בשכר, עד שיקרא תורה שבכתב בלה.

ט. מקום שנהגו ללמד תורה שבכתב בשכר, מתר ללמד בשכר. אבל תורה שבעל פה, אסור ללמדה בשכר: שנאמר "ראה למדתי אתכם" (דברים ד, ה) מה אני בחנם למדתי, אף אתם בחנם למדתם ממני; וכן כשתלמדו לדורות, בחנם כמו שלמדתם ממני.

י. לא מצא מי שילמדו בחנם ילמד בשכר, שנאמר "אמת קנה" (משלי כג, כג). יכול, ללמד לאחרים בשכר: תלמד לומר, "ואל-

תִּמְכַּר" (שם) הֵא לַמִּדָּת שְׁאָסוּר לוֹ לִלְמַד בְּשָׂכָר, אָף עַל פִּי
שְׁלֹמֹדוֹ רַבּוֹ בְּשָׂכָר.

יא. כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל, חַיֵּב בְּתִלְמוּד תּוֹרָה: בֵּין עָנִי בֵּין עָשִׁיר,
בֵּין שָׁלֵם בְּגוּפוֹ בֵּין בַּעַל יְסוּרִין, בֵּין בַּחוּר בֵּין שֶׁהָיָה זָקֵן גָּדוֹל
שֶׁתִּשְׁשׁ כּוּחוֹ, אִפְּלוּ עָנִי הַמַּחֲזִיר עַל הַפְּתָחַיִם, וְאִפְּלוּ בַּעַל אִשָּׁה
וּבָנִים חַיֵּב לְקַבֵּעַ לוֹ זְמַן לְתִלְמוּד תּוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, שֶׁנֶּאֱמָר
"וְהָגִיתָ בוֹ יוֹמָם וַלַּיְלָה" (יהושוע א, ח).

יב. גָּדוּלֵי חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה מֵהֶם חוֹטְבֵי עֲצִים וּמֵהֶם שׂוֹאֲבֵי
מַיִם, וּמֵהֶם סוּמִין. וְאָף עַל פִּי כֵן הָיוּ עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה, בַּיּוֹם
וּבַלַּיְלָה; וְהֵם מְכַלְלִים מַעֲתִיקֵי הַשְּׂמוּעָה, אִישׁ מִפִּי אִישׁ מִפִּי
מִשָּׁה רַבָּנוּ.

יג. עַד אֵימָתִי חַיֵּב אָדָם לִלְמַד תּוֹרָה עַד יוֹם מוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמָר
"וּפֶן-יִסּוּרוּ מִלִּבְבָּךְ, כָּל, יְמֵי חַיֶּיךָ" (דברים ד, ט); וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא
יַעֲסֹק בַּלְמוּד, הוּא שׁוֹכַח. וְחַיֵּב לְשַׁלֵּשׁ אֶת זְמַן לְמִידָתוֹ: שְׁלִישׁ
בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב; וְשְׁלִישׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבַּעַל פֶּה; וְשְׁלִישׁ יָבִין וַיִּשְׁכִּיל
אַחֲרֵית דְּבַר מֵרֵאשִׁיתוֹ, וְיוֹצִיא דְּבַר מִדְּבַר, וַיְדַמֶּה דְּבַר לְדְּבַר,
וַיִּדִּין בַּמִּדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרָשֶׁת בָּהֶן עַד שֶׁיֵּדַע הַיָּאֵךְ הוּא עֵיקַר
הַמִּדּוֹת וְהַיָּאֵךְ יוֹצִיא הָאָסוּר וְהַמִּתָּר וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים שֶׁלֹּא
מִפִּי הַשְּׂמוּעָה וְעַנִּין זֶה, הוּא הַנִּקְרָא תִלְמוּד.

יד. פִּיֶּצֶד: הָיָה בַּעַל אֲמָנוּת יִהְיֶה עוֹסֵק בַּמִּלְאכָה שְׁלוֹשׁ שָׁעוֹת
בַּיּוֹם, וּבַתּוֹרָה תִּשְׁעַ: אוֹתָן הִתְשַׁע קוֹרָא בְּשְׁלוֹשׁ מֵהֶן, בַּתּוֹרָה
שֶׁבִּכְתָּב; וּבְשְׁלוֹשׁ, בַּתּוֹרָה שֶׁבַּעַל פֶּה; וּבְשְׁלוֹשׁ, מִתְּבוּנָן
בְּדַעְתּוֹ לְהַבִּין דְּבַר מִדְּבַר. וְדַבְּרֵי קְבָלָה, בְּכָלֵל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב
הֵן; וּפְרוּשָׁן, בְּכָלֵל תּוֹרָה שֶׁבַּעַל פֶּה; וְהַעֲנִינוֹת הַנִּקְרָאִין פְּרִדָּס,
בְּכָלֵל הַתִּלְמוּד.

טו. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בַּתְּחִלַּת תִּלְמוּדוֹ שְׁלֹאֲדָם; אֲבָל
כְּשִׁיגְדִיל בַּחֲכָמָה וְלֹא יִהְיֶה צָרִיךְ לֹא לִלְמַד תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב,
וְלֹא לַעֲסֹק תַּמִּיד בַּתּוֹרָה שֶׁבַּעַל פֶּה יִקְרָא בַּעֲתִים מְזֻמָּנִים תּוֹרָה
שֶׁבִּכְתָּב וְדַבְּרֵי הַשְּׂמוּעָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁפַּח דְּבַר מִדְּבָרֵי דִינֵי
תּוֹרָה, וַיִּפְּנֶה כָּל יָמָיו לְתִלְמוּד בְּלִבָּד, לְפִי רַחֲב לְבוֹ וַיֵּשׁוּב דַּעְתּוֹ.

טז. אִשָּׁה שֶׁלְמַדָּה תּוֹרָה, יֵשׁ לָהּ שָׂכָר; אֲבָל אִינוּ כְּשָׂכָר הָאִישׁ,
מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִצְטָוִית, וְכָל הָעוֹשֶׂה דְּבַר שְׂאִינוּ מַצְוָה עָלָיו, אֵין
שָׂכָרוֹ כְּשָׂכָר הַמַּצְוָה שֶׁעָשָׂה אֲלֹא פָחוֹת מִמֶּנּוּ. וְאָף עַל פִּי שִׁישׁ
לָהּ שָׂכָר, צוּר חֲכָמִים שֶׁלֹּא יִלְמַד אָדָם אֶת בֵּיתוֹ תּוֹרָה: מִפְּנֵי שֶׁרַב
הַנָּשִׁים, אֵין דַּעְתָּן מְכוֹנֶנֶת לְהַתְלַמֵּד, וְהֵן מוֹצִיאִין דְּבָרֵי תּוֹרָה
לְדַבְּרֵי הַבָּאִי, לְפִי עֲנִיוֹת דַּעְתָּן.

יז. אָמְרוּ חֲכָמִים, כָּל הַמִּלְמֵד אֶת בֵּיתוֹ תּוֹרָה, כְּאִלוֹ לְמַדָּה תַּפְלוּת.
בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בַּתּוֹרָה שֶׁבַּעַל פֶּה. אֲבָל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָּב, לֹא
יִלְמַד אוֹתָהּ לְכַתְּחָלָה; וְאִם לְמַדָּה, אִינוּ כְּמִלְמַדָּה תַּפְלוּת.